

Lasten kokemuksia osallisuudesta varhaiskasvatuksen kerhotoiminnassa

Jenna Heinonen

Opinnäytetyö

Marraskuu 2017

Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala

Sosionomi (AMK), sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Tekijä(t) Heinonen, Jenna	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä Marraskuu 2017
	Sivumäärä 46	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi Lasten osallisuuden kokemukset varhaiskasvatuksen kerhotoiminnassa		
Tutkinto-ohjelma Sosiaalialan tutkinto-ohjelma		
Työn ohjaaja(t) Hintikka, Timo		
Toimeksiantaja(t)		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Lasten osallisuus ja sen toteutuminen on ollut varhaiskasvatuksen ammattilaisten välissä keskustelussa paljon esillä uuden Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tultua voimaan velvoittavina 1.8.2017. Se on osaltaan herättänyt paljon keskustelua päiväkodin kontekstissa, mutta muut varhaiskasvatuksen muodot, kuten avoin varhaiskasvatus, ovat jääneet keskusteluissa vähemmälle. Lasten osallisuutta on tärkeä tutkia myös lasten omasta näkökulmasta.</p> <p>Tutkimuksen tarkoituksena oli lisätä tietoa lasten osallisuuden toteutumisesta sekä sen vahvistamisesta avoimen varhaiskasvatuksen kerhotoiminnassa. Tutkimuksen tavoitteena oli kuvata lasten osallisuuden kokemuksia kerhotoiminnassa. Tutkimus toteutettiin kolmessa Jyväskylän kaupungin avoimen varhaiskasvatuksen kerhossa. Tutkimukseen osallistui yhteensä 15 lasta, jotka olivat iältään 3-5 vuotiaita. Tutkimus toteutettiin teemahaastatteluina, käyttäen apuna piirtämistä.</p> <p>Lasten osallisuus näkyi hyvin monessa, pienessäkin asiassa. Leikkimiseen liittyvät hetket sisällä ja ulkona, joissa lapsi saa itse päättää ja valita asioista, korostuivat lasten osallisuuden kokemuksissa. Kaverisuhteita pidetään hyvin tärkeinä ja suhteet kasvattajiin ovat hyviä ja positiivisia. Lapset kokevat tulevansa kuulluksi heitä koskevissa asioissa. Lapset tuntevat olonsa kerhossa hyväksi ja turvalliseksi.</p> <p>Lasten osallisuuden vahvistamiseen liittyviä asioita nousi myös esiin lasten kokemuksista. Lasten toiveita ja mielipiteitä huomioidaan, mutta lapset eivät koe olevansa itse osallisina toiminnan suunnittelussa tai arvioinnissa. Muita esiin nousseita kehittämisen kohteita olivat muun muassa ruokailutilanteet, yhteisöllisyys ja fyysisen toimintaympäristön rajoitteet.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Varhaiskasvatus, Avoin varhaiskasvatus, Kerhotoiminta, Lasten osallisuus		
Muut tiedot		

Author(s) Heinonen, Jenna	Type of publication Bachelor's thesis	Date November 2017
	Number of pages 46	Language of publication: Finnish
		Permission for web publication: X
Title of publication Children's experiences of participation in the clubs of early childhood education		
Degree programme Degree Programme in Social Services		
Supervisor(s) Hintikka, Timo		
Assigned by		
<p>Description</p> <p>Children's participation has been a widely discussed topic among early childhood education professionals after the new and legally binding National Curriculum Guidelines on Early Childhood Education and Care in Finland came into force on the 1st August 2017. This has caused a great deal of discussion in the context of day care, but other forms of early childhood education, such as open early childhood education, have had a far more limited coverage in the discussions. It is important to study children's participation also from the children's own point of view.</p> <p>The purpose of the study was to increase understanding of enhancing children's participation and of how to strengthen it in the children's clubs of open early childhood education. The aim of the study was to describe children's participation experiences in the clubs. The study was implemented in three clubs of the open early childhood education in the City of Jyväskylä. 15 children of the age of 3-5 participated in the study. The study was implemented by using focused interviews with drawing as a support method.</p> <p>The children's participation was seen in many and even in small matters. Moments of playing indoors and outdoors, at which the children could decide and make personal choices, were highlighted in their participation experiences. Relationships with friends were important and relationships with the educators were good and positive. The children felt that they were heard in matters related to them as well as felt good and safe in the clubs.</p> <p>Matters related to strengthening children's participation emerged from the children's experiences. Their wishes and opinions were considered, but they felt that they could not contribute to the planning or evaluation of the activities. Other development targets that emerged were eating situations, communality and the physical limitations of the operational environment.</p>		
Keywords (subjects) Early childhood education and care, Open early childhood education and care, children's clubs, children's participation		
Miscellaneous		

Sisältö

1	Johdanto	3
2	Avoin varhaiskasvatus.....	4
3	Osallisuus varhaiskasvatuksessa.....	5
3.1	Lasten osallisuus.....	6
3.2	Osallisuutta velvoittava lainsäädäntö ja asiakirjat.....	7
3.3	Osallisuuden malleja	9
3.4	Toimijuus, hyvinvointi ja yhteisöllisyys	11
4	Tutkimuksen toteuttaminen	13
4.1	Tutkimuksen tarkoitus ja tavoite	13
4.2	Tutkimusmenetelmät	13
4.3	Tutkimuksen kohderyhmä.....	18
4.4	Lasten tutkimisen etiikka	18
5	Tutkimustulokset ja johtopäätökset.....	20
5.1	Lasten osallisuuden kokemukset	20
5.2	Lasten osallisuuden vahvistaminen	27
6	Pohdinta.....	32
6.1	Tutkimuksen tulosten tarkastelu	32
6.2	Tutkimuksen arviointi	36
6.3	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	39
	Lähteet	41
	Liitteet	44
	Liite 1. Tutkimushaastattelurunko ja apukysymykset.....	44
	Liite 2. Tutkimuslupalomake	46

Kuviot

Kuvio 1 Shierin malli osallisuudesta (Leinonen 2014, muokattu)	10
Kuvio 2 Lapsen piirustus 1	21
Kuvio 3 Lapsen piirustus 2	22
Kuvio 4 Lapsen piirustus 3	23

Taulukot

Taulukko 1 Esimerkki aineiston kvantifioinnista	17
---	----

1 Johdanto

Uudet Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet tulivat varhaiskasvatuksen kentällä voimaan velvoittavina 1.8.2017 alkaen. Niistä on käyty paljon keskustelua varhaiskasvatuksen ammattilaisten kesken ja perusteissa uutena käsitteenä mainittu osallisuus on osaltaan aiheuttanut paljon keskustelua ja kysymyksiä. Lasten osallisuus ja sen toteutuminen päiväkodissa on ollut esillä, mutta varhaiskasvatuksen erilaiset toimintamuodot, kuten avoimet varhaiskasvatuspalvelut, ovat jääneet keskusteluissa vähemmälle huomiolle. Lasten osallisuus on hyvin ajankohtainen ja tärkeä asia, minkä takia keskustelusta ei sovi myöskään unohtaa lasten omaa näkökulmaa asiaan.

Tutkimuksen tarkoituksena on lisätä tietoa lasten osallisuuden toteutumisesta sekä sen vahvistamisesta varhaiskasvatuksen kerhotoiminnassa. Tavoitteena on kuvata ja tuoda esiin lasten omia kokemuksia osallisuudesta kerhotoiminnassa. Lasten osallisuutta on tutkittu paljon, mutta tietoa varhaiskasvatuksen kerhoissa olevien lasten osallisuuden kokemuksista, erityisesti lasten omasta näkökulmasta, on hyvin vähän. Varhaiskasvatuksen kerhojen toiminta ei ole samanlaista kuin päiväkodissa, mutta työntekijöitä velvoittavat silti samat varhaiskasvatussuunnitelman perusteet.

Osallisuutta edistävien toimintatapojen ja rakenteiden kehittämistä edellytetään, jotta voidaan arvostaa lasten mielipiteitä ja näkemyksiä (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 30). Siksi kehittämistoiminnassa olisi hyvä ottaa myös lasten oma näkökulma osallisuudestaan huomioon, sillä yksin aikuisten tuottamaan tietoon perustuva kehittäminen voi tuoda hyvin yksipuolisen näkökulman osallisuuteen. Lasten kanssa työskentelevät tarvitsevat tietoa myös lasten näkökulmista, sillä varhaiskasvatuksessa kuitenkin toimitaan yhdessä ja eri asiat vaikuttavat toisiinsa (Karlsson 2012a, 277).

2 Avoim varhaiskasvatus

1970-luvun alusta lähtien avoimesta varhaiskasvatuksesta on käytetty nimitystä leikkitoiminta. Tuolloin leikkitoiminnalla tarkoitettiin sisällä tai ulkona tapahtuvaa lasten leikin ja toiminnan ohjausta ja valvontaa sille varatussa paikassa. Myöhemmin vuonna 1984 käsitteen määrittely tarkentui ja leikkitoiminnan muodoiksi määriteltiin leikkipuistot, leikkikerhot, leikkivälinelainaamot ja avoimet päiväkodit. Avoimen varhaiskasvatuksen käsite on yleistynyt vasta 2000-luvulla ja sen sisältöä on vieläkin haasteellista määritellä tarkasti, sillä avoimien varhaiskasvatuspalvelujen järjestäjiä on monia, toimintamuotojen määrä on suuri ja paikallisten tarpeiden huomiointi aiheuttaa eroavaisuuksia. (Alila & Portell 2008, 12.) Varhaiskasvatuslaki ei myöskään määrittele avointa varhaiskasvatusta tarkemmin, vaan laissa se mainitaan ”muuna varhaiskasvatuksena”, jota voidaan järjestää sille tarkoitetussa paikassa (Varhaiskasvatuslaki 36/1973, 1§).

Alila ja Portell (2008, 70) määrittelevät avoimet varhaiskasvatuspalvelut selvityksensä perusteella yhdeksi varhaiskasvatuksen toimintamuodoksi, jonka tarkoituksena on tarjota varhaiskasvatusikäisille ohjattua, suunnitelmallista ja monimuotoista varhaiskasvatusta. Avoimeen varhaiskasvatukseen kuuluvat avoin toiminta, varhaiskasvatuksen kerhotoiminta, varhaiskasvatuksen puistotoiminta ja muu avoin varhaiskasvatus-toiminta. Avoin varhaiskasvatus on maksutonta tai siitä peritään kohtuullinen maksu. Kunnan järjestämää avointa varhaiskasvatusta ohjaa lainsäädäntö sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Kuntien järjestämän avoimen varhaiskasvatuksen tavoitteena on lapsen varhaiskasvatuksen tukeminen. (Mts. 70.)

Tämä opinnäytetyö keskittyy erityisesti varhaiskasvatuksen kerhotoimintaan, joka on yksi avoimen varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Varhaiskasvatuksen kerhotoiminnassa tuetaan lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Kerhotoimintaan osallistutaan pääsääntöisesti yksin ilman vanhempaa ja toiminta voi olla suuntautunut johonkin tiettyyn osa-alueeseen. Kerhot kokoontuvat viikoittain ja eri ryhmät voivat toimia ikäryhmittäin. (Alila & Portell 2008, 71.)

Jyväskylässä varhaiskasvatuksen kerhotoimintaa ohjaa Jyväskylän kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma ja kerhoissa työskentelee ammattitaitoista henkilökuntaa. Kerhoissa järjestetään monipuolista ohjattua toimintaa sekä lapsilla on mahdollisuus leikkiä saman ikäisten lasten kanssa. Kerhot kokoontuvat 1-2 kertaa viikossa, 3,5h tuntia kerrallaan aamu- tai iltapäivällä. Kerhotoimintaan voi osallistua 2-6 vuotiaat lapset, ja toiminta painottuu leikkiin, ulkoiluun ja turvalliseen oloon. Jyväskylässä kerho on maksullista, mutta maksuvapautusta on mahdollista hakea. Jyväskylässä järjestetään myös liikunta- ja luontokerhoja, joissa painotetaan perusliikuntataitojen opettelemista, eri liikuntalajeihin tutustumista sekä luonnossa liikkumista. (Varhaiskasvatuksen kerhotoiminta 2017.)

3 Osallisuus varhaiskasvatuksessa

Osallisuus on jokaisen ihmisen omakohtainen, tunneperäinen kokemus yhteenkuuluvuudesta ja vaikuttamisen mahdollisuuksista oman elämään, kuten myös sen yhteisöihin sekä yhteiskuntaan. Osallisuuden toteutuessa parhaimmillaan ihminen toimii ja vaikuttaa itse omaan elämäänsä liittyvien asioiden kulkuun, joka käynnistyy ensin ihmisen omasta halusta sitoutua asiaan. Osallisuuteen kuuluu myös vastuun ottamista tekojensa seurauksista. Osallisuus ei ole samanlaista kaikilla ihmisillä, vaan siihen vaikuttavat esimerkiksi ihmisen omat voimavarat ja se, kuinka ihminen näkee ympäröivän maailman ja kuinka hän selittää sitä. (Rouvinen-Wilenius 2014; Särkelä-Kukko 2014.)

Osallisuuden määritelmiä on monia, mutta Turjan (2011, 29) mukaan esiin nousevia, keskeisiä asioita erilaisissa määrittelyissä ovat ihmisen kuulluksi tuleminen, omassa yhteisössään vaikuttaminen ja tunne sekä tietoisuus omasta osallisuudesta. Kirbyn, Lanyonin, Croninin & Sinclairin (2003, 5) mukaan osallisuus on päätöksiin ja toimintaan vaikuttamista, mutta ei kuitenkaan pelkästään osallistumista tai läsnäoloa.

Osallisuuden kokemuksen syntymiseen vaikuttavat niin yhteiskunnan rakenteet ja asenneilmapiiri, mutta myös yksilön omat voimavarat. Nämä asiat voivat siis mahdollistaa tai hankaloittaa osallisuuden toteutumista. Osallisuuden kokemuksen syntymisessä on tärkeää, että ihminen tulee kuulluksi ja huomioiduksi, hänellä on hyviä sosiaalisia suhteita sekä mahdollisuus vaikuttaa ja päättää monella tasolla omaan elämään liittyvissä asioissa, sekä että ihmisellä on mielekkäitä kohtaamisia ja keskusteluja toisten ihmisten kanssa. (Rouvinen-Wilenius 2014; Särkelä-Kukko 2014.)

3.1 Lasten osallisuus

Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa koostuu erilaisista vuorovaikutustilanteista, arkisista pienistä kohtaamisista, valintatilanteista sekä ryhmän toimintaan vaikuttamisesta (Leinonen 2014, 18). Osallisuuden kokemuksen syntymiseen tarvitaan ryhmää. Kun lapsi kokee, että omalla ryhmällä ja omana itsenään siihen kuulumisella on merkitystä, hänen on mahdollista tuntea osallisuutta. (Piironen 2007, 7.) Osallisuus on yhteisöllistä toimintaa, jossa kaikkien ryhmään kuuluvien lasten erilaisia näkökulmia kuunnellaan ja otetaan huomioon, sekä pyritään löytämään ratkaisu, joka tyydyttää kaikkia ryhmän jäseniä. Samalla lapsi harjoittelee demokraattisten toimintatapojen oppimista. (Turja 2011, 30.) Lapsen osallisuuteen varhaiskasvatuksessa kuuluu osallisuus arkeen, perustoimintoihin ja rutiineihin. Sosiaalisten suhteiden ja ryhmätoiminnan osallisuus taas rakentuu vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa, missä kaikki mukanaolevat ovat tasa-arvoisia – myös kasvattajat. Tärkeää on myös lapsen omakohtainen kokemus osallisuudestaan ryhmässä. (Leinonen 2014, 18.)

Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa ei tarkoita ainoastaan lapsille suunnattua kasvattajien järjestämää lapsilähtöistä toimintaa, vaan osallisuuteen kuuluu paljon muutakin. Varhaiskasvatuksessa kuullaan välillä käytettävän lasten osallistaminen-käsitettä. Käsitteellä on hiukan negatiivinen merkitys, ja se usein myös saatetaan sekoittaa osallisuuden käsitteen kanssa. Osallistamisessa lapsi on toiminnan passiivinen kohde, eikä itsenäisesti toimiva henkilö. (Turja 2011, 26.)

Leinonen, Ojala & Venninen (2010) ovat selvittäneet tutkimuksessaan lasten osallisuuden varhaiskasvatuksessa vaikuttavia seikkoja kasvattajien näkökulmasta. Lasten osallisuus koostuu tutkimuksen mukaan seuraavista asioista: lasten oikeus iloita itsestään, tarpeiden huomioiminen, oppiminen aikuisen turvassa, lapsen vaikuttamisenkokemukset, omatoimisuuden harjoittelu, vastuullisuuteen kasvaminen sekä lapsen maailman yhteinen tulkitseminen. Lasten osallisuuden kokemuksen muodostumiseen vaaditaan myös aikuisten panostusta. Leinonen ja muut löysivät tutkimukseensa myös muutamia kasvattajilta vaadittavia asioita, joita tarvitaan lasten osallisuuden vahvistamisessa. Lapsi tarvitsee kasvattajan luomaan myönteiset olosuhteet osallisuudelle. Kasvattajan tulee myös olla kiinnostunut kehittämään osallisuutta tukevia toimintatapoja, sekä kasvattajalla tulee olla taitoa päästä lapsen maailmaan ja kerätä hänestä tietoa. Lisäksi kasvattajan tulee olla kyvykäs hyödyntämään lapsilta saatua tietoa yhteisessä toiminnassa. (Mts. 63-65.)

3.2 Osallisuutta velvoittava lainsäädäntö ja asiakirjat

Lasten osallisuutta vaaditaan niin lainsäädännöllä, kuin erilaisin määräyksiin ja velvoittein. Lasten oikeuksien sopimus, Varhaiskasvatusturvalaki ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ovat keskeisimmät varhaiskasvattajan työtä ohjaavat määräykset.

Lasten oikeuksien sopimus on YK:n ihmisoikeussopimus, joka on valmistunut vuonna 1989. Suomi on ratifioinut sopimuksen vuonna 1991. Sopimuksessa on neljä periaatetta, jotka ovat syrjimättömyys, lapsen edun huomioiminen, oikeus elämään ja kehittymiseen, sekä lapsen näkemyksen kunnioittaminen. (Mikä on lapsen oikeuksien sopimus n.d.) Lasten oikeuksien sopimuksen 12.artikla käsittelee erityisesti lasten osallisuutta:

1. Sopimusvaltiot takaavat lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.

2. Tämän toteuttamiseksi lapselle on annettava erityisesti mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimieliimen välityksellä kansallisen lainsäädännön menettelytapojen mukaisesti.

(YK:n yleissopimus lasten oikeuksista n.d., 11.)

Lapsen oikeuksien komitea on julkaissut myös 12.artiklaan liittyvän yleiskommentin, jonka tarkoituksena on auttaa sopimusvaltioita artiklan täytäntöönpanossa (Heinonen & Kuikka 2013, 220). Yleiskommentin mukaan ne menettelyt, joissa kuullaan lasta/lapsia tai joihin osallistuu lapsi/lapsia, on oltava tietynlaisia. Menettelyjen tulee olla avoimia ja tietoa antavia, sekä vapaaehtoisia. Lapsille annetaan riittävästi tietoa mistä on kyse, eikä lasta saa pakottaa ilmaisemaan näkemyksiään. Menettelyjen täytyy olla kunnioittavia ja merkityksellisiä, lasta kuultavissa asioissa niiden tulee olla hänelle tärkeitä ja lapsen osallistuessa on hyvä antaa tunnustusta siitä. Lisäksi menettelyjen tulee olla lapselle sopivia, kaikille lapsille avoimia sekä turvallisia ja riskit huomioivia. Aikuisilla tulee olla riittävästi taitoa kuunnella lasta ja edistää hänen osallistumistaan, minkä takia menettelyjen tulee olla koulutukseen perustuvia. Lisäksi menettelyjen tulee olla vastuullisia. Lapsille täytyy kertoa, kuinka heidän näkemyksensä on ymmärretty ja antaa mahdollisuus korjata näkemyksiään. (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2009, 26-27.)

Varhaiskasvatuslain 7 b § velvoittaa myös lasten osallisuuteen ja vaikuttamiseen. Lapsen näkökulma on selvitettävä niin suunniteltaessa, toteuttaessa kuin myös arvioidessa lapsen varhaiskasvatusta, ottaen huomioon lapsen iän ja kehitystason. Lakipykälä sisältää myös maininnan suunnitteluun ja arviointiin osallistumisen säännöllisyydestä. (Varhaiskasvatuslaki 36/1973, 7§.) Lasten näkemysten selvittämisen tulee siis olla jatkuva osa varhaiskasvattajan työtä.

Opetushallitus on julkaissut Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, jotka määrittävät varhaiskasvattajan työtä ja sen sisältöjä. Perusteiden mukaan osallisuutta edistetään kaikessa toiminnassa, mikä vaatii osallisuutta edistävien toimintatapojen tiedon kehittämistä. Perusteissa mainitaan myös lasten oikeus osallisuuteen omaan elämään liittyvissä asioissa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016.) Osallisuudesta mainitaan siis myös monessa kasvattajaa velvoittavassa tekstissä, joten voidaan tehdä oletus, että kerhotoiminta on jo lasten osallisuutta huomioivaa jollain tasolla.

3.3 Osallisuuden malleja

Järvinen & Mikkola (2015, 13) mainitsevat lasten osallisuuden tavoitteena muun muassa lapsen itsetunnon vahvistamisen, elämänhallinnan lisäämisen sekä syrjäytymisen ennaltaehkäisyn. Osallisuuden toteutuessa lapsi siis kehittää erittäin tärkeitä valmiuksia myös tulevaisuutta varten. Lapsi voi kokea ilon ja innostuksen tunteita osallisuuden toteutuessa, mikä taas luo mielekkäitä tilanteita oppimisen ja vuorovaikutuksen kannalta (Leinonen 2014, 18.)

Osallisuuden toteutumisen arvioimiseksi on kehitetty useita erilaisia malleja. Piiraisen (2007, 8) mukaan osallisuutta voi mitata sillä, kuinka hyvin lapset pääsevät osallistumaan toiminnan suunnitteluun, toteutukseen sekä arviointiin. Hänen mukaansa osallisuudella on kuusi eri muotoa; ideointi-, tieto-, suunnittelu-, päätöksenteko-, toiminta- ja arviointi-osallisuus. Ideointi-osallisuudessa lapsi tarvitsee tietoa mahdollisuuksista, jota hankitaan olemalla osallisena toiminnassa. Siten lapsi pystyy ideoimaan aiheita hänelle sopivaan toimintaan. Tieto-osallisuus korostaa aikuisen roolia tiedon antajana lapselle. Riittävä tieto mahdollistaa osallistumisen suunnitteluun ja päätöksentekoon. Suunnitteluosallisuuteen kuuluu lapsen mukana oleminen, kun ideasta muodostetaan suunnitelmaa jatkoa varten. Päätöksenteko-osallisuudessa lasten tulee olla aidosti mukana vaikuttamassa päätöksentekoon sekä päätöksentekoa

tulisi aika ajoin myös arvioida yhdessä. Toiminta-osallisuuteen liittyy lasten osallistuminen toiminnan toteuttamiseen. Arviointi-osallisuus on lasten osallistumista toiminnan arviointiin. (Mts. 8-9)

Varhaiskasvatuksen parissa yksi eniten käytetty osallisuutta kuvaava malli on Harry Shierin (2001) osallisuuden polku (Kuvio 1), jonka avulla voidaan hahmottaa osallisuuden toteutumista. Polussa on 5 osallisuuden askelmaa, joista jokaista määrittää kolme kasvattajan sitoutumisen astetta. Ensimmäinen aste, avautuminen (1), kuvaa kasvattajan omia valmiuksia ja kykyä muutokseen. Kun se mahdollistuu, toinen aste, mahdollistaminen (2), kuvaa ajatuksen muutoksen jälkeistä toimintaan ryhtymistä ja työtapojen tutkimista. Viimeinen aste, sitoutuminen (3), taas kuvaa tilannetta, jossa toimintaan ryhtymisen jälkeen lasten osallisuudesta tulee arvo ja velvoite kasvattajille. (Leinonen 2014, 21.)

Kuvio 1 Shierin malli osallisuudesta (Leinonen 2014, muokattu)

Ensimmäinen askelma on lasten tuleminen kuulluksi. Tähän askelmaan kuuluu lasten kuunteleminen silloin, kun he itse tekevät aloitteen, jolloin kasvattajan tulee suunnata huomionsa siihen. Tällä askelmalla kasvattaja ei itse tee aloitteita lasten näkökulman selvittämiseksi. Toinen askelma, lasten tukeminen heidän näkökulmiensa ilmaisemisessa, eroaa ensimmäisestä askeleesta siinä, että kasvattaja yrittää saada selville ja tukee lasta ilmaisemaan näkemyksiään positiivisilla toimenpiteillä. Näin lapsi voi päästä yli hidasteista, jotka estävät häntä ilmaisemasta näkemyksiään avoimesti. Tämä ei kuitenkaan takaa sitä, että selvitettyt näkökulmat vaikuttaisivat toimintaan millään tapaa. (Shier 2001, 111-112.)

Kolmannella askelmalla lasten näkökulmat tulee ottaa huomioon ja ne vaikuttavat päätöksenteon prosesseissa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kaikki päätökset tehtäisiin lasten mielipiteiden mukaan, vaan lasten näkökulma tulisi ottaa yhtenä tekijänä huomioon päätöksenteossa. Kun kasvattajan viimeinen sitoutumisen aste saavutetaan tällä askelmalla, se vastaa Lasten oikeuksien sopimuksen vaatimaa lasten osallisuuden tasoa. (Shier 2001, 113.) Lasten mielipiteiden tulisi siis vaikuttaa päätöksenteon prosesseihin varhaiskasvatuksessa, jotta lasten oikeus toteutuu.

Neljännellä askelmalla lasten osallisuudessa edetään siihen pisteeseen, että lapset ovat oikeasti läsnä, päätöksentekotilanteissa osallisina kasvattajien kanssa, eikä heidän mielipidettään oteta vain huomioon kasvattajien välisessä keskustelussa. Viidennessä, eli kaikkein korkeimmalla osallisuuden askelmalla kasvattajat jakavat valtaa lasten kanssa, mutta myös sen mukana tulevaa vastuuta. Päätösten seuraukset eivät aina ole niitä, joita osattiin odottaa, mutta kasvattajan tehtävänä on auttaa ja tukea lapsia myös vastuun jakautumisessa. (Shier 2001, 113-115.)

3.4 Toimijuus, hyvinvointi ja yhteisöllisyys

Lasten osallisuudesta puhuttaessa siihen voidaan yhdistää myös toimijuuden käsite. Toimijuudella tarkoitetaan sitä, että yksilö ei ole passiivinen ulkopuolelta ohjautuva

henkilö, vaan että yksilöllä tai ryhmällä on kykyä toimia itsenäisesti eri tilanteissa ja he pystyvät vaikuttamaan tapahtumien kulkuun. Toimijuutta voidaan arvioida, onko sitä vai ei. Toimijuuteen liittyy vuorovaikutus hyvin olennaisena osana. Toimijuutta tukee lasten kuunteleminen heidän omista vahvuuksistaan sekä ne hetket, jolloin lapsi kokee osaavansa, pystyvänsä, kykenevänsä ja voivansa. (Lipponen, Kumpulainen & Hilppö 2013, 160-166.) Toimijuus liittyy läheisesti osallisuuteen ja molemmat näyttävät vaikuttavan toisiinsa: jos toimijuutta ei ole, osallisuuskään ei toteudu. Toimijuus ei kuitenkaan yksinään mahdollista osallisuutta.

Osallisuuden käsitteeseen liittyy myös läheisesti hyvinvoinnin käsite. Niiden voidaan katsoa täydentävän toisiaan. Hyvinvointi edistää osallisuutta ja sen toteutumista, kun taas osallisuus vahvistaa yksilön hyvinvointia ja sen edellytyksiä (Mykrä 2014, 87). Hyvinvoinnin edistäminen on myös yksi varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan päätavoite. Lasten hyvinvoinnin edistämisen keinoja ovat esimerkiksi selkeä, suunniteltu päivän rakenne, joka kuitenkin joustaa tarvittaessa. Lapsille tarjotaan mahdollisuutta lepoon ja rauhoittumiseen sekä tarjotaan monipuolista ravintoa. Toiminnassa tulisi myös mahdollistaa kiireetön ja keskittymistä edistävä toimintaympäristö. Leikki on myös yksi tärkeä hyvinvointia edistävä asia, kuten myös esimerkiksi lepo, ravinto, liikunta ja mielen hyvinvointi. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 23 & 31.)

Yhteisöllisyys on ihmisen oma kokemus, tunne yhteisöön kuulumisesta ja sen merkityksestä hänelle ja hänen tarpeidensa toteutumiselle. Yhteisöllisyydellä on suuri merkitys lapsille jo pelkästään ryhmään kuulumisen tunteen kannalta, mutta myös ystävyyssuhteiden, laadukkaan vuorovaikutuksen ja yhteisöllisen oppimisen kehittymisen kannalta. (Koivula 2013, 19.) Yhteisöllisyyden voidaan katsoa olevan yksi osallisuuden mahdollistava tekijä. Koivulan (2010) väitöskirjatutkimuksen mukaan yhteisöllisyyttä etsitään lapsiryhmissä elo-syyskuussa, jolloin toiminta lapsiryhmissä on aikuisjohtoista. Loka-joulukuussa yhteisöllisyyden piirteitä alkaa ilmetä esimerkiksi me-puheena ja keväällä saatetaan vasta saavuttaa aidon yhteisöllisyyden vaihe.

4 Tutkimuksen toteuttaminen

4.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoite

Tutkimuksen tavoitteena on kuvata Jyväskylän kaupungin avoimen varhaiskasvatuksen kerhotoimintaan osallistuvien lasten osallisuuden kokemuksia. Tutkimuksen tarkoituksena on lisätä tietoa lasten osallisuuden toteutumisesta sekä sen vahvistamisesta kerhotoiminnassa.

Tutkimuksessa pyrittiin löytämään vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Millaisia kokemuksia lapsilla on osallisuudesta kerhotoiminnassa?
2. Kuinka lasten osallisuutta voitaisiin vahvistaa kerhotoiminnassa?

Tutkimuksen avulla varhaiskasvattajat voivat kehittää työtään ja lisätä lasten osallisuutta toiminnassaan. Lasten kokemusten esilletuonti voi auttaa kasvattajia tunnistamaan lasten osallisuutta vahvistavia tai heikentäviä asioita, sekä siten lisätä kasvattajien keinoja auttaa lapsia osallisuuden tukemisessa.

4.2 Tutkimusmenetelmät

Tutkimuksessa haluttiin selvittää lasten kokemuksia osallisuudesta haastattelun keinoin käyttäen apuna piirtämistä. Tutkimus on kvalitatiivinen, eli laadullinen tutkimus. Sillä on pyrkimys kuvata todellista elämää kokonaisvaltaisesti, jolloin ollaan kiinnostuneita laadusta ja merkityksistä, ei niinkään määrällisistä asioista. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei ole tarkoituksena todistaa väittämiä, vaan tutkia aineistoa ja löytää asioita. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 156-160.) Kvalitatiiviset menetelmät vaikuttivat sopivan parhaiten osallisuuden kuvaamiseen, jonka takia päädyttiin laadulliseen tutkimukseen.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa suositaan usein myös laadullisia metodeja, jollainen on myös tässä tutkimuksessa käytetty teemahaastattelu. Tutkimuksessa haluttiin tuoda esiin tutkittavien, lasten, ääntä esiin, mikä on myös yksi kvalitatiivisen tutkimuksen piirteistä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tiedonhankinta on hyvin kokonaisvaltaista ja se tapahtuu luonnollisissa tilanteissa, jonka takia tutkimuksessa oli tärkeää, että lasten haastattelut toteutettiin heille tutussa ympäristössä. (Hirsjärvi ym. 2007, 156-160.)

Teemahaastattelu

Tutkimuksessa käytettiin menetelmänä lasten haastattelua, jossa apuna käytettiin piirtämistä. Haastattelu on yleisesti käytetty, joustava tiedonkeruunmuoto, jossa ollaan kielellisessä vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa. Samalla on myös mahdollista huomata ja tulkita sanatonta viestintää, eleitä ja ilmeitä, jotka saattavat auttaa haastateltavan vastausten tulkinnessa tai jopa merkityksien ymmärtämisessä. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 340). Lasten haastattelemisen mahdollistaa lasten äänen kuulemisen sekä heidän näkökulmiensa esiintuomisen ja sen tavoitteena on ymmärtää juuri lapsen tapaa jäsentää maailmaa, hänen omaa toimintaansa ja tapahtumia siinä (Alasuutari, 2005). Lasten haastattelu antaa tilaa yllätyksellisillekin vastauksille, joihin tarttuminen ja eteenpäinvieminen vaativat tutkijalta kuulemisen herkkyyttä ja jatkokysymisen taitoa. Haastattelut johtavat parhaimmillaan lasten yksilöllisten kokemusten, käsitysten ja havaintojen parempaan tavoittamiseen. (Helavirta 2007.) Haastattelu ei kuitenkaan ole helppo tiedonkeruunmuoto, vaan se vaatii tutkijalta paljon erilaisia taitoja, jotta saatu tutkimustieto olisi mahdollisimman laadukasta.

Lasten haastattelemisen kannalta hyväksi vaihtoehdoksi osoittautui teemahaastattelu. Puolistrukturoidussa teemahaastattelussa haastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin, joiden mukaan haastattelu etenee. Teemahaastattelussa ei käytetä yksityiskohtaisia, samoja kysymyksiä kaikille haastateltaville, vaan kysymysten muoto ja järjestys voi vaihdella. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 48.) Helavirta (2005) tuo esille, että kysymys-vastaus-asetelman käyttö saattaa rajoittaa vuorovaikutusta ja lapsen kertontaa.

Tutkimushaastattelun teemojen muodostamisessa hyödynnettiin Leinosen (2014, 18) lapsen osallisuuden jaottelua. Näiden teemojen avulla pyrittiin saamaan laaja kuva lapsen osallisuudesta kerhotoiminnassa.

1. Lasten osallisuus arjen toiminnassa
2. Lapsen osallisuus sosiaalisissa suhteissa
3. Lapsen tunnekokemus osallisuudesta

Jokaisessa käsiteltävässä teemassa lapsilta kysyttiin myös heidän oman osallisuutensa vahvistamiseen näkemyksiä. Näin valituilla teemoilla pystyttiin vastaamaan tutkimuskysymyksiin. Teemojen käsittelyn helpottamiseksi haastattelun aikana laadittiin teemoihin liittyviä apukysymyksiä (Liite 1) haastattelijan tueksi, joita oli mahdollista hyödyntää haastattelujen aikana.

Aineistonkeruu

Tutkimuksen haastatteluaineisto kerättiin syyskuussa 2017. Tutkimuslupalomakkeita (Liite 2) jaettiin satunnaisesti pääosin 4-5 vuotiaiden lasten huoltajille, sillä lapsen kielellisen kehityksen tuli olla sillä tasolla, että lapsi pystyi tuottamaan vastauksen haastattelussa. Lomakkeita jaettiin yhteensä 21 kappaletta. Suostumuksen saaneita lapsia oli lopulta 20 ja lopulta 15 lasta haastateltiin tutkimusta varten. Tutkimukseen osallistuneet lapset olivat pääsääntöisesti 4-5 vuotiaita, mutta joukossa oli myös muutamia kolmevuotiaita. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina lapsille tutuissa kerhojen tiloissa niiden toiminta-aikana. Haastattelujen kestot vaihtelivat 8-24 minuutin välillä. Haastattelun alussa lapselle kerrottiin tutkimuksesta, miksi sitä tehdään ja mihin ja miten vastauksia käytetään. Lisäksi kerrottiin haastattelun kulusta ja kerrottiin, että haastattelut nauhoitetaan. Tämän jälkeen varmistettiin vielä lapsen suostumus osallistua haastatteluun.

Haastattelu aloitettiin pyytämällä lasta piirtämään siitä, mitä kerhossa on kiva tehdä. Piirtämisen lomassa lapselta kysyttiin aluksi kysymyksiä eri teemoista alkuun järjestyksessä, jonka jälkeen teemoissa edettiin lapsen kertoman perusteella. Haastattelua

alettiin lopettaa, kun teemoja oli käsitelty riittävästi tai kun lapsi ei enää keskittynyt haastatteluun. Haastattelun lopussa lapselta vielä kysyttiin, miltä haastattelu tuntui ja oliko tällä vielä jotakin kysyttävää. Tämän jälkeen kiitettiin haastattelusta.

Piirtäminen haastattelun tukena

Puhutulla kielellä on hyvin keskeinen rooli haastattelussa, mutta lapsilla on paljon muitakin tapoja kommunikoida. Haastattelun tukena käytettiin piirtämistä. Helavirta (2005) on todennut tutkimuksessaan, että tutkimushaastattelutilanteessa piirtäminen tarjosi lapsille mahdollisuuden irrottautua ja rentoutua keskustelusta sekä haastattelijan katseesta. Piirtämisen avulla lapsi voi ilmaista käsitystä itsestään sanattomasti, sekä kertoa, mitä hän tietää maailmasta ja mitkä asiat ovat hänelle tärkeitä. Lisäksi se tarjoaa kanavan tunteiden ilmaisulle ja kokemusten käsittelylle. Kuvien tekeminen on lapselle kommunikointia oman itsensä kanssa, mutta se tarjoaa myös keinon hahmottaa ympäröivää maailmaa. (Rusanen, Kuusela, Rintakorpi & Torkki 2014, 42-50.) Haastattelun alussa lapsi sai halutessaan piirtää siitä, mitä kerhossa on kiva tehdä. Lapsilla oli valittavanaan puuvärikyniä tai paksuja tusseja ja piirustukset tehtiin valkoiselle A4-kokoiselle paperille.

Aineiston analyysi

Nauhoitetun tutkimusaineiston analyysi aloitettiin litteroimalla, eli kirjoittamalla se puhtaaksi. Koko aineisto litteroitiin lukuun ottamatta sellaisia keskusteluna iheita haastattelun aikana, jotka eivät liittyneet tutkimuksen aihepiiriin. Lapset saattoivat esimerkiksi intoutua kertomaan omasta perheestään pitkiäkin aikoja, vaikka keskustelua olisi yritetty ohjata takaisin kerhon toimintaan. Litteroitua aineistoa kertyi lopulta kahdella palstalla yhteensä 47 sivua. Materiaalia luettiin useaan kertaan huolellisesti läpi.

Aineiston analyysia jatkettiin käyttämällä aineistolähtöistä teemoittelua, jossa aineistosta etsitään sellaisia asioita, jotka ovat yhteisiä useamman haastateltavan puolella. Esille nousevat teemat voivat mukailla teemahaastattelurunkoa, mutta esiin

voi nousta myös aivan uusia teemoja. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006, 105.) Samat pääteemat säilyivät myös tämän tutkimuksen aineistoa analysoidessa, mutta niihin muodostui myös alateemoja.

1. Lasten osallisuus arjen toiminnassa

- a. Leikkiminen ulkona ja sisällä*
- b. Ruokailutilanteet*
- c. Toimintatuokiot*

2. Lapsen osallisuus sosiaalisissa suhteissa

- a. Vertaissuhteet*
- b. Suhteet kasvattajiin*
- c. Lapsiryhmä ja yhteisöllisyys*

3. Lapsen tunnekokemus osallisuudesta

Teemojen alle alettiin kerätä haastatteluista niitä kohtia, joissa puhuttiin kyseisestä teemasta. Näin aineiston analysointi helpottui ja selkeytyi, kun esimerkiksi alateeman ”ulkoleikit” alta oli löydettävissä kaikkien lasten kertomukset ulkoiluun liittyen. Teemat muodostettiin pääosin impressionistisesti, eli aineiston lukemisen jälkeen syntyneiden vaikutelmien ja tuntumien perusteella (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006, 108). Tutkimuksen luotettavuuden takaamiseksi teemoja tarkasteltiin vielä tarkemmin käyttämällä apuna kvantifiointia eli laskemista. Laskemalla on mahdollista varmistaa se, että tulokset eivät perustu vain tutkijan tuntumaan (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006, 98). Teemoja tutkittiin yksi kerrallaan ja tarkasteltiin esille nousevia asioita taulukoiden avulla.

Taulukko 1 Esimerkki aineiston kvantifioinnista

Ulkoleikit	Kyllä	Ei	Ei mainittu
Saa itse päättää, mitä leikkii	15	0	0

Riisuu itse ulkovaatteet	8	0	7
--------------------------	---	---	---

4.3 Tutkimuksen kohderyhmä

Tutkimukseen osallistui kolme eri varhaiskasvatuksen kerhoryhmää Jyväskylän kaupungin alueen avoimesta varhaiskasvatustoiminnasta. Jokainen kerhoryhmä kokoontui kaksi kertaa viikossa noin 3,5 tunnin ajan. Tutkimushetkellä lasten määrä ryhmissä vaihteli 10-14 lapsen välillä ja ryhmissä oli pääsääntöisesti 3-5 vuotiaita lapsia. Yksi tutkimukseen osallistunut kerhoryhmä oli liikunta- ja luontokerho, jonka toiminnan painopiste oli hieman erilainen kuin toisissa tutkimukseen osallistuneissa kerhoissa.

4.4 Lasten tutkimisen etiikka

Lapsilla on oikeus tulla suojelluiksi. Lapsia tutkiessa tutkijan on hyvä arvioida, millaiset tutkimustulokset voivat olla lapselle haitallisia sekä mihin asioihin voi liittyä salassapitovelvollisuus. Tutkimuksen lapsinäkökulmainen tutkimusotteen tarkoituksena on tavoittaa lasten näkökulmia ja heidän tuottamaansa tietoa. Lapsi nähdään tiedon tuottajana. Lapsinäkökulmaisessa tutkimuksessa nostetaan esiin ja analysoidaan lasten kokemuksia ja näkökulmia, kuunnellaan lapsen viestejä sekä tutkitaan lasten tapoja toimia ja ilmaista asioita eri konteksteissa. Lapsinäkökulmaisessa tutkimuksessa tulee ottaa lapsinäkökulma huomioon koko tutkimusprosessin ajan, tutkimuskysymyksistä lähtien. (Karlsson 2012b, 23-46.)

Haastattelutilanne on vuorovaikutuksellinen tilanne, jossa lapsi ja tutkija tuottavat väistämättä yhdessä keskustelun sisältöjä. Tällöin ei voida luottaa siihen, että tutkimus tuo lapsen äänen esiin sellaisenaan, vaan tilanne ja tutkija ovat voineet muovata lapsen ääntä paljonkin. Tutkijan tulisi pystyä puhumaan ”lapsen kieltä” tutkimushaastattelutilanteessa, jotta välttyttäisiin liikaa muovaamasta lapsen vastauksia. (Ala-Suutari 2005, 162.)

Karlsson (2012b, 50-52) on koonnut lapsinäkökulmaisen tutkimuksen tekemistä eettisiin ja toiminnallisiin periaatteisiin. Lapsi tulee nähdä tekijänä ja kokijana, ihmisenä, sekä ymmärtää se, että ihmisen toiminnan eri puolet ovat muuttuvia ja ne ilmentyvät eri elämänvaiheissa eri tavoin. Lasten kanssa tulee luoda luottamuksellinen vuorovaikutussuhde ja osoittaa lasten ajattelua kohtaan kiinnostusta. Tutkijan ei tule ajatella lapsen puolesta, vaan osoittaa kiinnostusta monipuolisesti lapsen kertoessa asiaansa. Tutkijan tulee kuulla ja nähdä lapsi kokonaisvaltaisesti sekä kyseenalaistaa omia odotuksiaan.

Lasten haastatteluissa on erityisiä piirteitä, jotka täytyy huomioida. 4-6 vuotiaan sanavarasto on vielä hyvin suppea, joten lyhyitä, yksinkertaisia kysymyksiä tulee käyttää. Avoimet kysymykset antavat lapselle mahdollisuuden omasanaiseen kuvaukseen. Käytettävien sanojen tulee myös olla tuttuja, lähellä lapsen arkielämää olevia sanoja, jotta ne on helppo ymmärtää. Haastattelutilanne olisi hyvä luoda mahdollisimman luonnolliseksi lapselle. Se vaatii tutkijalta tilan antamista lapsen omalle kerrokselle, vaikka puhe saattaisikin rönkyillä välillä asiasta toiseen. Lasten voi olla myös haasteellista keskittyä pitkiä aikoja, joten haastattelun tulee olla suhteellisen lyhyt, noin 15-20 minuuttia. (Alasuutari 2005; Hirsjärvi & Hurme 2000.) Osallisuuden käsite on hyvin monisyinen ja haasteellinen ymmärtää välillä jopa aikuisille. Lapselle ei puhuttu haastattelutilanteessa osallisuus-käsitteestä, vaan sitä kuvattiin vaikuttamisen mahdollisuuksien, oman toimimisen, erilaisten kerhossa olevien suhteiden ja tunteiden kautta.

Tutkimustilanteessa on myös läsnä tietynlainen lapsen ja aikuisen välinen valta-ero, jota tutkijan ei tulisi toiminnallaan korostaa. Jos valta-erosta tulee kovin näkyvää, se asettaa lapsen raportoimaan ainoastaan tietämisestään, joka ei välttämättä sisällä lapsen omaa käsitystä ja näkemystä arjen kokemuksista. (Alasuutari 2005, 153.) Lapselle tulee kertoa, ettei ole oikeaa tai väärää vastausta, vaan että haastattelija on kiinnostunut hänen omista näkemyksistään.

5 Tutkimustulokset ja johtopäätökset

Tutkimuksessa pyrittiin selvittämään vastaus kahteen tutkimuskysymykseen: millaisia osallisuuden kokemuksia lapsilla on kerhotoiminnasta ja kuinka lasten osallisuutta voisi vahvistaa kerhotoiminnassa. Seuraavaksi esitellään tutkimuksen tulokset. Tulosten havainnollistamiseksi tekstissä on mukana lainauksia lasten vastauksista, joissa haastattelija on merkitty kirjaimella H ja lapsi numerolla (esimerkiksi L15) henkilöllisyyden suojaamiseksi. Lasten piirustukset esitetään myös nimettöminä, eikä niitä yhdistetä lainauksiin.

5.1 Lasten osallisuuden kokemukset

Ulkoleikit

H: Mikä on kaikkein paras juttu kerhossa?

L5: Mmm... Tehdä hiekkalinnoja!

Kaikki lapset kertoivat ulkoilun sisältyvän kerhojen toimintaan. Lapset kertoivat yksimielisesti, että ulkoilun aikana lapsi saa itse päättää, kenen kaverin kanssa on, sekä mitä ulkona haluaa tehdä. Lapset saavat myös itse päättää, mitä haluavat tehdä ulkona. Kaksi lasta kertoi, että joskus siitä myös päätetään yhteistyössä kaverin kanssa.

H: Saatko sä ite päättää, mitä sä haluat leikkiä vai päättääkö aikuiset että mitä siellä ulkona tehdään?

L9: Eikun... Öö, mä leikin X:n kanssa ja me päätetään X:n kanssa ihan ite!

Lasten puheessa korostui ulkoilu ja sen tärkeä merkitys kerhon toiminnassa. Lapset puhuivat paljon erilaisista leikeistä, joita kaverin kanssa oli ulkona leikkinyt. Kaikki

lapset myös kertoivat, että sisälle menosta päättävät aikuiset. Ulkovaatteiden riisuminen tuli puheeksi kahdeksan lapsen kanssa, jotka kaikki kertoivat riisuvansa itse. Kolme heistä kertoi, että aikuisen apua on myös mahdollista saada tarvittaessa.

H: *Kun ootte siellä sisällä niin riisutko sä ite vaatteet vai auttaako aikuinen?*

L13: *Ite... Ja pienemmät lapset riisuu myös ite mutta aikuiset auttaa siinä.*

Puolet haastatelluista lapsista piirsi jotain kerhotoimintaan liittyvää ja kaikkien näiden lasten piirustukset käsittelivät ulkoilua. Kuviossa 1 lapsi kertoi piirtäneensä liukumäen, koska siitä on kiva laskea. Lapsi piirsi kuvaan myös perhosen, sillä hän kertoi haluavansa leikkiä joskus perhosta kerhossa ja kerhossa ollessaan hän oli yhden kerran nähnyt perhosen.

Kuvio 2 Lapsen piirustus 1

Kuviossa 2 lapsi kertoi piirtäneensä kerhossa ulkona olleen hämähäkkikeinun, jossa hänen mielestään oli kiva keinua.

Kuvio 3 Lapsen piirustus 2

Sisäleikit

Jokainen lapsi kertoi, että sisätiloissa kerhossa parasta on leikkiminen. Lisäksi usein mainittiin myös kaveri, kenen kanssa on kivointa leikkiä tai jokin leikkiväline, jolla leikkiminen oli mielekkäintä. Lapset saavat itse päättää, mitä ja kenen kanssa haluavat leikkiä sisätiloissa vapaan leikin aikana. Myös sisällä kaikilla leluilla saa lasten mukaan leikkiä. Muutama lapsi myös mainitsi, että on myös kiellettyjä aikuisten tavaroita, joihin lapset eivät saa koskea.

H: Haluaisitko sä kertoa, mikä on kaikkein parasta täällä (sisällä)?

L2: No, mä vastaan että kerhossa leikkiä X:n kanssa.

Luonto- ja liikuntapainotteisen kerhon lasten vastaukset erosivat hieman muista, sillä sisätilat tarkoittivat heille erilaista ympäristöä kuin muille haastatelluille: liikuntasalia ja siellä tapahtuvaa toimintaa. Näiden viiden lapsen vastauksissa korostuivat salin antamat mahdollisuudet ja yhteisleikit enemmän, kun taas muiden haastateltujen kertomukset käsittelivät sisäleikkivälineitä. Yksi lapsi myös piirsi kuvan koulun jumppasalista (Kuva 3) ja kertoi olevansa itse kuvassa kaverinsa kanssa. Lisäksi salin katolla olevasta savupiipusta tuli savua.

Kuvio 4 Lapsen piirustus 3

Ruokailu

Kaikki lapset kertoivat, että kerhossa on aina välipala ja sitä on ainakin maistettava. Yhden kerhon lapset kuvasivat, että saavat ottaa itse välipalaa ja siten myös päättää itse syömänsä välipalan määrästä.

H: Entäs saako lapset ottaa ite välipalaa vai onko se välipala valmiina siellä?

L9: *Maito on valmiina, joo ja lapset ottaa sen välipalan.*

Kolme lasta mainitsi innoissaan myös erityisen hetken, jolloin kerhossa oltiin yhdessä valmistettu välipalaa, mikä oli selvästi jäänyt lasten mieleen hyvin mukavana, yhteisenä tekemisenä.

Toiminta

Kaikki lapset kertoivat pitävänsä toimintatuokioista ja niillä oli useampia erilaisia nimityksiä eri kerhoissa. Tuokioita kuvattiin aikuisjohtoisiksi, mutta suurin osa (12/15) lapsista koki sen hyvänä asiana, eikä halunnut vaikuttaa siihen. Kasvattajat suunnittelevat tuokioiden rakenteen, mutta lapset saavat usein vaikuttaa johonkin toiminnan osaan valitsemalla esimerkiksi laulun tai leikin. Toimintatuokioille osallistumisen pakollisuus vaihteli kerhojen välillä.

H: *Mites sitten kun teillä on niitä kokoontumisia, niin tykkäätkö sä osallistua sinne?*

L12: *Tykkään!*

H: *Mitäs juttuja siellä tehdään?*

L12: *Siellä kerrotaan, mikä päivä on ja minkälainen sää on ja... kaikkea tehään.*

H: *Noniin, kiva juttu. Saaks lapset joskus toivoa, että mitä siellä voitaisiin tehdä?*

L12: *Siellä saa toivoa yhen aina, joskus aina kun aikuiset sanoo että lapset voi sanoa jonkun toivelaulun!*

H: *Ootkos sä päässy joskus toivomaan sitä laulua?*

L12: *Joo, kuuleppa kyllä minä olen monta kertaa toivonut "Metrolla mummolaan"!*

Kaverisuhteet

H: *Onkos sulla täällä kerhossa joku kaveri kenen kanssa tykkäät leikkiä?*

L12: *No kuuleppa, aina kun X on kipeänä niin ja nyt on X kipeänä niin minä... Se on minun hyvä kerhokaverini, aina leikkii, aina minun kanssa kun ei ole kipeä.*

Lapset puhuivat kavereistaan hyvin mielellään. Kaikki lapset kertoivat, että kerhossa kavereiden kanssa leikitään ja hyviä kavereita mainittiin nimeltä. Kaikki lapset kertoivat, että saavat päättää, kenen kanssa haluavat olla tekemisissä kerhossa. Viisi lasta kuvasi, että heidän paras kaverinsa oli samassa kerhossa.

Suhteet kasvattajiin

Kerhon aikuisista puhuttiin hyvin positiivisesti kaikkien lasten kohdalla. Aikuiset tunnettiin nimeltä, he ovat lasten mielestä kivoja ja heille voi kertoa kaikenlaisia juttuja. Kaksi lapsista mainitsi sen olleen mukavaa, että aikuinen oli myös käynyt heidän kotonaan ennen kerhossa aloittamista. Viiden lapsen kertomuksissa aikuisia luonnehdittiin myös lohduttajiksi.

H: ... Miten noi aikuiset teistä sitten huolehtii?

L6: *Noo, ne huolehtii sillain et jos tulee vaikka ikävä äitii niin sit ne lohduttaa.*

Aikuiset kuvattiin hyvin vahvasti myös huolehtijoina. Aikuisen tukea kaivataan riitatilanteissa, aikuiselta voi pyytää apua ja hän ratkaisee riidat. Jos lapselle tulee ikävä vanhempia tai muuten surullinen olo, silloin aikuinen lohduttaa. Aikuiset pitävät myös huolta, etteivät lapset eksy.

H: *Jos kavereitten kanssa tulee riitaa niin mitäs silloin voi tehdä?*

L1: *Sanoo jollekin tädille että... että ei tahdo leikkiä mun kanssa joku lapsi.*

H: *Joo... Mitäs se kerhon täti sitten tekee?*

L1: *Sanoo sitten että ei saa... Ei saa sanoa jotakin loukkaavaa.*

Lähes kaikkien haastateltujen (14/15) mukaan aikuiset kuuntelevat lapsia. Aikuiselle voi sanoa asian kutsumalla tätä nimeltä tai pyytämällä puheenvuoroa nostamalla käden ylös. Muutama lapsi kuvasi aikuisia myös rutiinin ylläpitäjinä, joilta voi tarkistaa, mitä kerhossa tehdään seuraavaksi.

Lapsiryhmä ja yhteisöllisyys

H: Teettekö te kaikki lapset yhdessä täällä kerhossa jotain?

L14: Joo.

H: Mitä juttuja?

L14: No ihan kivoja, piirretään ja muuta.

8/15 lapsesta kertoi koko ryhmän yhteisen toiminnan olevan yleensä leikkimistä tai muuta yhdessä tekemistä. Heistä kaksi lasta myös yhdisti toimintatuokiot niihin hetkiin, jolloin koko ryhmän kanssa tehtiin yhdessä jotakin. Koko ryhmän kanssa tehtävät asiat eivät muuten nousseet esiin lasten puheissa, ellei sitä erikseen kysytty.

Lapsen oma tunnekokemus

Jokaisen lapsen mielestä kerhoon on kiva tulla. Kerho koettiin turvallisena paikkana ja siellä tehdään sellaisia asioita, joita lapset haluavat. Kerhossa saa valita ”*tosi paljon kaikesta*” (L13) ja moni piti kerhossa olemista hyvin tärkeänä asiana. Suurin osa lapsista kertoo itse vanhemmilleen, mitä kerhossa on tehty ja he pitivät sitä hyvin tärkeänä tehtävänä. 7 lapselta kysyttiin kavereiden kuuntelemisesta. He kaikki kertoivat kuuntelevansa kavereita, mutta myös kokivat, että tulevat myös itse kuulluksi kerhon kaverisuhteissa.

Lapset kuvasivat monipuolisesti erilaisia asioita, joita he pystyvät itse tekemään kerhossa ilman aikuisen apua. Lapset olivat tyytyväisiä kerhon toimintaan ja vain muutama haluaisi itse päättää kerhon rutiineista.

H: Oisko susta joskus kiva ite päättää, että nyt loppuu (leikki)?

L8: Joo!

H: Että lapset päättäisikin?

L8: Joo! Sitten oltais ihan kauheen monta tuntia jotain leikkiä!

H: No niimpä...

L8: Äitit jo ehtis tulla hakee!

5.2 Lasten osallisuuden vahvistaminen

Vaikka lasten osallisuuden kokemuksia kerhossa oli paljon, lasten kertomasta nousi esiin kokemuksia, jotka vaatisivat osallisuuden vahvistamista. Seuraavaksi esitellään toiseen tutkimuskysymykseen löydettyjä vastauksia.

Arkitoiminta

Yksi haastateltavista lapsista toi esiin tilanteen, jossa hänen osallisuutensa ei pääse toteutumaan ilman aikuista ulkoilun aikana.

H: Saako täällä leikkiä kaikilla leluilla ulkona?

L13: Mm kyllä takulla saa! Koska ne on vähän korkeemmalla ne rekka-autot, että aikuisten pitää ottaa ne... Mä en vaan tiä että miks ne on laitettu niin ylös että lapset ei saa niitä rekka-autoja siitä ylhäältä.

Lapset toivat esiin myös sitä, että kerhotiloissa on myös kiellettyjä asioita, esimerkiksi aikuisten tietokone, joihin lapset eivät saa koskea. Kaksi lasta toi esiin myös sen, että kerhossa on kiellettyjä leikkejä ja niitä ei saa leikkiä.

H: Mitäs sä sitten teet jos sä haluat leikkiä jollain tietyllä lelulla?

L13: Noo... Usein kun mä ja X, tuota leikitään lääkäroleikkiä, kun halutaan leikkiä X:n kaa lääkäroleikkiä. Mä tiiän myös, että lääkäroleikkiä ei saa siks leikkiä, koska tuota jos pitää siivota kaikki lelut pois, ei saa olla liikaa leluja... Ja muutenki ku tuota niin ei niiku tässä kerhossa oo sellasta lääkäroleikkitilaa, että kun muuten joutuu niin ei toinenkaan tuttu leikki mahu, vaikka se lääkäroleikki ei tota mahu siihen leikkiin.

Molemmissa edellä esitetyissä lainauksissa tuodaan esille fyysisen toimintaympäristön rajoitteita, jotka hankaloittavat lapsen toimijuuden ja siten myös osallisuuden toteutumista lapselle mielekkäällä tavalla.

Välipalakäytännöissä oli eroja eri kerhojen välillä lasten kertoman perusteella. Kahdessa kerhossa lapset eivät saa ottaa välipalaa itse ja lisää saa ottaa, esimerkiksi pyytämällä luvan ensin kasvattajalta.

H: Mites sitten, saatteko te ite ottaa välipalaa vai jakaako aikuiset sen?

L7: Aikuiset

H: Aikuiset jakaa sen... Oisko susta joskus kiva ottaa ite sitä välipalaa?

L7: Mm-m, mutta kotona mä saan ottaa ite. Ja mä osaan jopa kuorii ihan ite banaanin!

Lainauksesta selviää, että lapselle annetaan välipala valmiina, vaikka hän olisi kykeneväinen ottamaan sitä itse. Tutkimuksen yhden kohdekerhon lapsilla oli mahdollisuus ottaa välipala itse ja sitä pidettiin hyvänä asiana.

Suurin osa lapsista kertoi, että he eivät yleensä osallistu välipalan valmistukseen. Välipalan sisältöön vaikuttaminen tuli puheeksi 6 lapsen kanssa ja he kaikki kokivat, että lapset eivät saa esittää toivomuksia välipalaa kohtaan. Jos välipalaa ei valmisteta alusta asti itse, vaan se tulee muualta, myös työntekijöiden vaikuttamisen keinot voivat olla rajallisia.

H: Saakos lapset päättää, mitä välipalaa täällä on?

L14: No, aikuiset päättää.

H: Entäs sitten saako lapset ehdottaa, mitä välipalaa olis kiva syödä?

L10: Se on aina valmis, se tulee rekalla.

H: Entäs saako lapset ehdottaa, että mitä välipalaa ois kiva syödä?

L9: Ei oikeesti.

Tutkimuksessa lapsilta yritettiin kysyä ideoita heidän osallisuutensa vahvistamiseksi, mutta monelle lapselle tuntui vaikealta esittää minkäänlaisia ideoita kerhon toimintaan kohtaan. Esimerkiksi kysyttäessä mieleistä välipalaa lapset vastasivat usein ”En tiedä” tai ”Aikuiset päättää”.

Toiminnan suunnittelu yhdessä aikuisten kanssa nousi muutamaan kertaan esiin. Kolme lasta toi esiin sen, ettei lapsia oteta suunnitteluun mukaan ja heistä yksi lapsi osasi kertoa, että suunnittelu tapahtuu sinä aikana, kun lapset eivät ole kerhossa. Toisaalta myös toiset kolme lasta kertoivat, että toimintaa suunnitellaan yhdessä aikuisten kanssa. Suurin osa lapsista (11/15) kertoi kuitenkin aikuisten kuuntelevan heidän toiveitaan.

H: Mut kysyykös ne aikuiset jotain toiveita teiltä lapsilta, mitä te haluaisitte tehdä?

L9: *No ei ne nyt niin tee!*

H: *Ei tee? No mites ne tekee?*

L9: *Kaikkee sellasta niiden omaa...*

H: *Ai aikuiset tekee omia juttuja?*

L9: *Mm-m.*

Kymmenen lapsen kanssa tuli puheeksi arviointi ja palautteen antaminen. Ainoastaan yksi lapsi kertoi, että aikuiset kysyvät palautetta toiminnasta. Muut heistä kertoivat, että palautetta ei kysytä.

H: *Entäs sitten kysyykö aikuiset joskus semmosta palautetta, että mitä vaikka lapset tykkäsi leikistä?*

L13: *Mm no kokoontumisessa no ei... ei koskaan, ei kysy.*

H: *Kyseleeks ne sitten jostain muista asioista? Että miltä tuntu tehdä jotain?*

L13: *Ei kysy.*

Sosiaaliset suhteet

Kaverisuhteista puhuttaessa kaksi lasta kertoivat eri tilanteista, joissa kaveri on määrännyt leikin kulkua, eikä lapsi ollut siihen saanut vaikuttaa. Tilanteet olivat tapahtuneet ulkoilun aikana leikkiä valitessa. Kaksi lasta toi myös esiin sen, että tyttöjen ja poikien yhteisleikki ei suju.

H: *Kenenkäs kanssa sä täällä kerhossa voit leikkiä?*

L3: *... Hei tuota X:n ja X:n kaa... Mutta en muitten kaa pysty leikkimään. Yleistä että tytöillä ja pojilla ei suju.*

H: *Ai ei suju leikit?*

L3: *Jos on kaks, sitten kyllä sujuu*

H: *Joo...*

L3: *Ja yleensä ne ei suju kun on kolme*

Kavereista puhuttaessa esiin nousi myös kiusaaminen ja riitatilanteet. Kaksi lasta toi esiin tilanteita, joissa heidät oli jätetty leikin ulkopuolelle.

L1: *Mä joskus tota yks... Leikkiny linnaleikkejä, mä leikin yksin tota barbeilla sillon X... Mä kysyin X:lta että saanko leikkiä X:n kanssa mutta X sanoi ei...*

H: *Voi että... Miltä se susta tuntui?*

L1: *Siltä että X loukkais mua...*

H: *Mitäs sä sitten teit?*

L1: *Sitten mä menin muuhun leikkiin ihan yksinään, sitten mä viihyin... Sitten omana itsenäni.*

Lähes kaikki (14/15) lapset kuvasivat, että aikuiset kuuntelevat heitä, mutta on tärkeää nostaa esiin myös yhden lapsen kokemus tilanteestaan jossa hän kuvaa, ettei koe tulevansa kuulluksi aikuisen kanssa vuorovaikutuksessa ollessaan.

H: *No mites, kuunteleeko aikuiset sinua täällä kerhossa?*

L2: *No ei!*

H: *Eikö? Miksi ei?*

L2: *Eei, kun ne aina juttelee niiku toisten aikuisten kanssa niin ei ne mulle sit... meille sit juttele.*

Kaksi lasta kuvasi, että aikuisen huomion saa silloin, kun jotakin sattuu, jolloin aikuinen tulee ja huolehtii. Lähes kaikki lapset (13/15) kuvasivat, että aikuisen kanssa kahdestaan ei tehdä mitään.

H: *Mut onks sitten jotain semmosia juttuja, mitä sä täällä kerhossa teet vaikka kahestaan aikuisen kanssa?*

L3: *Ainakin nyt mä pääsen sun kaa tekemään kahestaan mutta en yleensä kenenkään kaa kahestaan.*

H: *Joo...*

L3: *Yleensä lapsen kaa mä teen, saatan tehdä ihan kaikenlaista.*

Lapset toivat kokonaisuudessaan esiin hyvin vähän koko ryhmään liittyviä osallisuuden kokemuksia ja yhteistä tekemistä kuvattiin vain muutamalla sanalla. Neljä lasta kertoi, ettei koko ryhmän kanssa yhdessä tehdä mitään, vaan ainoastaan muutaman kaverin kanssa.

H: *...Mut mitäs te teette ihan koko kerhoryhmänä yhdessä?*

L4: *No... Sit kaikki leikkii mitä ite haluaa.*

H: *Okei. Eli te ette leiki koko ryhmänä, et ois kaikki lapset yhdessä?*

L4: *... Ei.*

6 Pohdinta

Seuraavaksi esitetään tutkimuksen tuloksista muodostettuja johtopäätöksiä sekä tarkastellaan tutkimusta ja sen toteutusta kokonaisuudessaan. Viimeiseksi pohditaan tutkimuksen eettisyyttä sekä luotettavuutta.

6.1 Tutkimuksen tulosten tarkastelu

Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä haluttiin selvittää lasten osallisuuden kokemuksia. Lasten osallisuuden kokemukset kerhotoiminnassa näyttäytyivätkin hyvin monenlaisina ja eri kerhoryhmät eri kasvattajineen toivat laajan, monimuotoisen kuvan lasten osallisuudesta kerhotoiminnassa.

Lasten osallisuus arjessa näyttäytyi vahvimmin vapaan leikin tilanteissa sisällä ja ulkona, missä lapsi saa itse päättää ja valita asioista. Janhunen ja Lempinen (2016) ovat päätyneet opinnäytetyössään samankaltaisiin tuloksiin tutkiessaan lasten osallisuutta päiväkodissa, jossa vapaa leikki nousi myös vahvasti esiin lasten kertomuksissa. Varsinaista toimintaa ja toimintatuokioita kerhossa kuvattiin aikuisjohtoiseksi, mutta kokemukset näistä hetkistä olivat kuitenkin hyvin positiivisia. Lapset saavat vaikuttaa toimintatuokioiden ohjelmaan ja heidän toiveensa myös toteutuvat välillä. Erilaiset toiminnot ja hetket aikuisten pitäminä ovat tiedonsaannin paikka, silloin voidaan esimerkiksi pohtia, mikä päivä tänään on. Lasten kertomuksissa korostui Piiraisen (2007, 8) osallisuuden muodoista tieto-osallisuus, aikuisen rooli tiedonantajana, sekä toiminta-osallisuus, lasten osallistuminen toiminnan toteuttamiseen.

Lapset kuvasivat osallisuutta sosiaalisissa suhteissaan pääsääntöisesti positiivisesti. Kaverisuhteita pidetään hyvin tärkeänä ja ne mainittiinkin yleensä leikistä puhuttaessa. Laadukkaat vertaissuhteet tukevat lapsen kehitystä ja luovat mahdollisuuksia positiiviselle vuorovaikutukselle ja hyvälle itsetunnolle (Neitola 2013, 104). Lasten suhde kasvattajiin oli hyvä ja turvallinen. Järvisen ja Mikkolan (2015, 17) mukaan lasten osallisuus rakentuu vuorovaikutuksissa niin kavereiden, kuin aikuistenkin kanssa. Aikuiset kuuntelevat lasten toiveita ja ne myös otetaan huomioon toiminnassa. Koko ryhmän yhteisöllisyys oli vasta muodostumassa, mutta lasten kertomuksista käy vahvasti ilmi se, että yhteisöllisyyttä on jo pienemmissä ryhmissä.

Järvisen ja Mikkolan (2015, 17) mukaan lapsen hyvinvointi riippuu siitä, kokeeko lapsi olevansa toimija omassa elämässään. Lasten kertomusten perusteella voidaan todeta, että heidän osallisuutensa toteutuu kerhotoiminnassa hyvin. Lapset tuntevat olonsa hyväksi ja turvalliseksi kerhossa sekä pääsevät vaikuttamaan heitä koskevissa asioissa. Karlsson (2005) kuvaa osallisuuden olevan yksilön tunne, jota ei kuitenkaan ole ilman toista ihmistä: *”Minä haluan kuunnella sinua, sinä haluat kuunnella minua ja me toimimme yhdessä”*.

Toinen tutkimuskysymys käsitteli lasten osallisuuden vahvistamista. Lapset näkivät arjessa kehittämiskohteina toimintaympäristön rajoitteita, jotka estävät heidän osallisuuttaan, ja tarkemmin myös toimijuuttaan, toteutumasta heidän haluamallaan tavalla. Oppimisympäristön muokkaamisen voidaan katsoa olevan osallisuutta tukeva työtapana (Järvinen & Mikkola 2015, 19). Myös Shierin mallia (Kuva 1) hyödyntäen lasten osallisuus voisi toteutua paremmin, jos lapset pääsisivät esittämään mielipiteitään tai itse vaikuttamaan toimintaympäristön järjestäytymiseen yhteistyössä aikuisien kanssa.

Ruokailutilanne muodostui lasten kuvailemana sellaiseksi, jossa lapset kokevat olevansa vähiten osallisia. Usea lapsi, joka ei kerhossa saanut itse ottaa välipalaa, totesi sitä, että kykeneväinen kuitenkin itse ottamaan. Lapsen omatoimisuutta ja siten myös osallisuuden tunnetta voisi siis edistää se, että lapselle tarjottaisiin mahdollisuus ottaa välipala itse. Myös Karhila (2016) opinnäytetyössään tulee ilmi se, että lapset kokivat mahdollisuutensa vaikuttamiseen ruokailussa hyvin vähäisiksi.

Toiminnan suunnitteluun suurin osa lapsista ei kokenut olevansa osallisia. Lapset kokivat, että heitä kuunnellaan ja huomioidaan, mutta eivät itse saa olla läsnä suunnitteluhetkissä aikuisten mukana. Tämä asettaa kerhoja Shierin mallissa (Kuva 1) tasolle 3, jolloin YK:n lasten oikeuksien sopimuksen edellyttämä taso toteutuu. Lasten osallisuuden vahvistamiseksi seuraava askel Shierin mallin mukaan olisi ottaa lapset mukaan päätöksentekoon. Se vaatii kasvattajilta avautumista, kykyä vastaanottaa uusi ajatus ja pohtia toimintakulttuurissa vallitsevia rakenteita: Oletko valmis ottamaan lapset mukaan päätöksentekoprosesseihin? (Leinonen 2010, 23). Järvisen ja Mikkolan (2015, 17) mukaan lasten mukaan ottaminen suunnitteluun vaatii uusia rutiineja ja toimintamalleja, joiden oppiminen vaatii kuitenkin aikaa, ymmärtämistä ja keskustelua osallisuuden merkityksestä.

Lapset eivät välillä osanneet esittää toiveita tai antaa muutosehdotuksia kerhotoimintaa koskien. Tästä voidaan tehdä johtopäätös, että lapset eivät ole tietoisia siitä,

mitä mahdollisuuksia heillä kerhotoiminnassa olisi. Lasten epätietoisuus nousi myös Karhilan (2016) tekemässä opinnäytetyössä lasten ja vanhempien osallisuudesta päiväkodissa, jossa todettiin lasten olevan epätietoisia siitä, mistä asioista lapsilla on oikeus tai mahdollisuus päättää. Piironen (2007) mukaan lasten osallisuuteen liittyy ideointi-osallisuus, jossa lapsi tarvitsee riittävästi tietoa mahdollisuuksista, jotta hänen on mahdollista ideoida toimintaa.

Toiminnan arviointiin osallistumisesta lapsilla oli lähes yksimielinen näkemys: he eivät pääse arvioimaan toimintaa. Tämä eroaa Vennisen ym. (2010) tekemästä tutkimuksesta, jossa kasvattajat taas kuvasivat lasten osallistuvan arviointiin enemmän, kuin toiminnan suunnitteluun. Arviointiosallisuus on myös yksi Piironen määritelmän (2007, 8) osallisuuden muodoista. Jotta lasten osallisuutta voitaisiin edistää, lasten tulisi olla osallisina myös toiminnan arvioinnissa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016, 24) mainitaan, että lasten tulee arvioida toimintaa yhteistyössä henkilöstön kanssa. Myös Varhaiskasvatustien 7 b § mainitsee, että lapselle on järjestettävä säännöllisesti mahdollisuus osallistua arviointiin. Kerhoryhmät olivat olleet koossa tutkimushetkellä vasta vähän aikaa, noin kuukauden, joten palautetta ei ole ehkä ehditty vielä lapsilta kysyä. Se voi osaltaan selittää sitä, että lapset eivät kokeneet, että olisivat vielä osallisia toiminnan arvioinnissa. Toisaalta toimintakauden alussa palautteen keräämistä voidaan pitää hyvinkin tärkeänä, jotta saadaan käsitys siitä, millaista toimintaa lapset haluaisivat. Shierin mallissa jokaisen osallisuuden askelman ensimmäisen asteen vaatimuksena onkin uuden ajatuksen vastaanottaminen ja vanhojen rakenteiden avaus (Leinonen 2010, 21). Shierin mallia (Kuvio 1) mukaillen lasten osallisuuden vahvistamiseksi kerhoissa voidaankin pohtia mahdollisuutta rakenteiden ja ajatusmallien muutokseen, sekä sitä kautta antaa mahdollisuus muutokseen ja vakiinnuttaa arviointiin liittyviä, lapsia osallistavia toimintamuotoja.

Sosiaalisissa suhteissa kehittämisen kohteina esiin nousi yhteisöllisyyden kokemusten puute. Osa lapsista kokee, ettei yhdessä koko ryhmänä tehdä mitään, tyttöjen ja poikien yhteisleikki ei suju ja myös kiusaamista esiintyy. Marjasen, Ahosen ja Majojen (2013, 48) mukaan lapset kokevatkin kuuluvansa ensisijaisesti muutaman kaverin

kanssa muodostettuun pienyhteisöön ja tarvitsevat aikuisjohtoisuutta suurena yhteisönä toimimiseen. Tutkimushaastattelut toteutettiin syyskuussa, jolloin kerhot olivat toimineet samalla kokoonpanolla vastavähän aikaa, joka voi selittää lasten kokemukset yhteisöllisyyden puutteesta. Koivulan (2010) väitöskirjatutkimus lasten yhteisöllisyydestä päiväkodissa tukee tätä päätelmää, sillä sen mukaan yhteisöllisyyttä lapsiryhmissä etsitään vielä elo-syyskuussa aikuisjohtoisesti ja vasta loka-joulukuussa yhteisöllisyys alkaa näkyä esimerkiksi me-puheena. Kasvattajan rooli on tärkeä, sillä lapset muodostavat luontaisesti pienyhteisöjä ja kasvattajaa tarvitaan yhden ison yhteisön ja yhteisöllisyyden muodostamisessa (Marjanen ym. 2013, 66). Lasten kertomuksista on kuitenkin huomattavissa, että yhteisöllisyyttä on muodostunut pienemmissä ryhmissä.

Kerhossa ei toimita aikuisen kanssa kahdestaan ja välillä aikuisen huomio saadaan vain silloin, kun jotakin sattuu. Nämä kokemukset nousivat lasten kertomuksista esiin. Koivulan (2013, 41) mukaan lasten yhteinen leikkitoiminta luo osallisuuden kokemuksia, joten lasten kannustaminen ja mahdollisuuksien antaminen leikkiin voi vahvistaa lasten osallisuutta sosiaalisissa suhteissaan. Onnistuneet vuorovaikutuskokemukset aikuisen kanssa vahvistavat lapsen vuorovaikutustaitojen kehittymistä (Koivunen & Lehtinen 2015, 174). Hetki kahdestaan aikuisen kanssa voi luoda lapselle merkityksellisyyden ja siten myös osallisuuden tunnetta, mutta esimerkiksi kiire ja henkilöstön vähyys voi estää näiden hetkien mahdollistumisen.

6.2 Tutkimuksen arviointi

Tutkimuksen voidaan katsoa olevan onnistunut, sillä esitettyihin tutkimuskysymyksiin saatiin vastauksia ja tutkimusaineisto oli riittävän laaja. Käytetyt tutkimusmenetelmät olivat toimivia, sopivia ja eettisiä lasten tutkimisen suhteen.

Tutkimus lisäsi tietoa lasten osallisuuden kokemuksista ja sen toteutumisesta avoimen varhaiskasvatuksen kerhotoiminnan kontekstissa, erityisesti lasten omasta näkökulmasta. Tutkimuksessa syntynyttä tietoa voidaan hyödyntää kerhotoiminnan kehittämisessä. Suurin osa nykyisestä tutkimustiedosta käsittelee kasvattajien ja vanhempien kokemuksia oman lapsensa osallisuudesta, mutta tämä tutkimus tuo esille lasten omia kokemuksia siitä, mikä luo osallisuutta kerhotoiminnassa. Osallisuuden kokemuksen kuvaaminen on haasteellinen tehtävä sen monisyisen ja -ulotteisuuden takia, mutta tulosten perusteella voidaan katsoa, että lasten osallisuutta kerhotoiminnassa on saatu kuvattua hyvinkin monelta kannalta.

Tutkimuskohteiden toimintakulttuureissa oli eroja ja lasten kokemukset osallisuudestaan ovat ainutlaatuisia. Siten ei voida sanoa, että tuloksia voitaisiin suoraan yleistää muihin kerhoihin, kuitenkin tutkimustulosten ohella esitettiin myös kehittämis ehdotuksia, joista lasten kanssa työskentelevät voivat löytää ja hyödyntää ideoita omaan toimintaansa liittyen. Tutkimustuloksia on mahdollista vertailla omaan lapsiryhmään ja siten löytää osallisuutta edistäviä keinoja, vaikka ei tämän tutkimuksen tutkimuskohteena olisi ollut. Tutkimuksen tulokset ovat luultavasti hyvin tärkeitä tutkimuskohteina olleille kerhoille, jotka voivat kehittää toimintaansa suoraan tulosten perusteella. Tutkimus kehitti myös ammatillista osaamistani, sillä osallisuuden kokemusten tutkimus mahdollisti erilaisiin käsitteisiin ja aihealueisiin syventymisen ja niistä oppimisen. Itse tutkimusprosessi kumosi myös ennakkoluulojani tutkimuksen tekemisestä sekä vahvisti myös osaamistani kyseisessä asiassa.

Tutkimuksesta voisi jatkaa seurantatutkimuksen keinoin. Tämä tutkimus tehtiin syksyllä kerhojen ollessa toiminnassa vasta muutamia kuukausia, joten mielenkiintoista olisi tehdä sama tutkimus keväällä ja katsoa, muuttuvatko tai syventyvätkö lasten kokemukset osallisuudesta. Tutkimukseen saisi myös lisänäkökulmia haastatteleamalla samassa tutkimuksessa useampia osapuolia, myös kasvattajia ja vanhempia, lasten osallisuudesta. Jatkotutkimusta voisi tehdä samasta aiheesta myös toisissa kunnissa ja saada aikaan vertailua.

Tutkimuksen toteuttaminen sujui alkuperäistä tutkimussuunnitelmaa mukaillen aikataulussa ja käytettävät menetelmät osoittautuivat sopiviksi juuri lasten tutkimisen kannalta. Haastatteluteemoissa ilmeni haasteita muutaman toteutetun haastattelun jälkeen. Kysymykset olivat liian yleisellä tasolla ja lasten vastaukset olivat hyvin lyhyitä. Haastattelurungon muokkaaminen vieläkin lähemmäs lapsen arkea sai lapset kertomaan enemmän kokemuksistaan kerhossa, joten muokkauksen voidaan katsoa olleen tarpeellinen tutkimuksen onnistumiseksi. Haastatteluissa ajateltiin aina lapsen etua ja jos lasta näytti jännittävän ennen haastattelua, pyrittiin hassuttelemaan ja luomaan mahdollisimman luottamuksellinen sekä luonnollinen tilanne lapselle ennen nauhoituksen aloitusta.

Haastatteluaineiston litterointi osoittautui välillä haasteelliseksi. Lasten puhe saattoi hypätä aiheesta toiseen ja lasten puhetta saattoi olla välillä vaikeaa kuulla äänitteeltä, jos lapsi puhui hiljaa. Joihinkin haastattelukysymyksiin lapset olivat vastanneet nyökäten, joka ei ilmennyt äänitteestä, jos haastatteliija ei sanoittanut lapsen vastausta. Huomioitavaa on myös se, että yhden tutkimuskerhon lapset olivat haastattelutilanteissa erittäin keskustelevaisia ja avoimia omista kokemuksistaan kerhotoiminnassa, joten materiaalia tutkimusta varten saatiin heiltä runsaasti, joten tämän kerhon lasten ääni saattaa näkyä tutkimuksen tuloksissa ehkä hieman enemmän kuin toisten.

Aineiston analysointi oli aikaa vievää, mutta lopulta onnistunutta ja eettisiä tutkimusperiaatteita noudattavaa. Tutkimuksen loppuvaiheessa tehtiin huomio siitä, että tutkimuslupaa kysyttäessä samalla lomakkeella olisi voinut kysyä lupaa käyttää lasten piirustusta opinnäytetyön kuvituksessa, sillä lupien hankkiminen myöhemmin teetti hieman ylimääräistä työtä.

Tutkimuksen tarkoituksena oli lisätä tietoa lasten osallisuuden toteutumisesta sekä sen vahvistamisesta avoimen varhaiskasvatuksen kerhotoiminnassa. Tavoitteena oli

kuvata lasten osallisuuden kokemuksia. Lasten osallisuuden toteutumisen kokemuksia sekä sen vahvistamiseen liittyviä asioita onnistuttiin tuomaan lasten näkökulmasta hyvin esiin. Tutkimus oli kokonaisuudessaan onnistunut ja tutkimuskysymyksiin saatiin asiaankuuluvia, hyviä vastauksia.

6.3 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Ihmisiin kohdistuvien tutkimusten tärkeimpiä eettisiä periaatteita ovat informointiin perustuva suostumus, luottamuksellisuus, seuraukset ja yksityisyys (Hirsjärvi & Hurme 2000, 20). Tutkimukseen osallistuneiden lasten vanhemmat saivat tutkimuslupalomakkeen hyväksyttäväksi, jossa kerrottiin kaikki tarpeellinen tieto tutkimuksesta. Tutkimuslupalomakkeet jaettiin vanhemmille tulo- ja hakutilanteissa, jolloin tutkimuksesta oli myös mahdollista kysyä lisää, sekä lomakkeessa oli myös yhteystiedot, jos tutkimuksesta halusi lisätietoja. Myös itse lapsilta varmistettiin suostumus ennen haastattelun aloittamista, sekä kerrottiin ymmärrettävästi tutkimuksesta. Haastattelujen sisällöistä ei keskusteltu kenenkään kanssa ja tutkimusmateriaali suojattiin asianmukaisesti tutkimuksen aikana. Tutkimusta varten lapsista ei ollut tarpeellista tietää kuin nimi ja ikä, jotka myös suojattiin tutkimuksen raportoinnissa. Aineiston litteointi ja muu analysointi ja käsittely tapahtuivat asianmukaisesti ja aineistoa vääristelemättä.

Tutkimuksessa haluttiin tuoda esille lasten omia kokemuksia heidän omasta osallisuudestaan kerhotoiminnassa. Tutkimuksessa haastateltiin itse lapsia, joten vastaukset on saatu heiltä suoraan ja siten niiden voidaan olettaa olevan todenmukaisia kuvauksia heidän omista kokemuksistaan. Tutkijan on kuitenkin mahdotonta päästä tutkittavan ajatuksiin tai kokea hänen elämänsä, siksi tutkimus on suuntaa antava lasten esiin tuomiin asioihin (Karlsson 2012b). Myös tutkijan tekee tulkintoja materiaalista omalla tavallaan (Hirsjärvi ym. 2007, 224). Lasten yksityisyyttä suojattiin valitsemalla sellaisia lainauksia tutkimuksen tulosten esittelyssä, jotka eivät mahdollista lapsen henkilöllisyyden selvittämistä sekä lainauksissa esiintyvät toisten lasten nimet salattiin. Piirustuksia ei myöskään haluttu yhdistää mahdolliseen lainaukseen lapsen

henkilöllisyyden suojaamiseksi. Haastatteluja tehdessä kysymykset ja lasten vastausten kommentoinnin pyrittiin pitämään mahdollisimman lyhyinä ja neutraaleina, jolla pyrittiin välttämään lasten vastausten johdattelua. Joskus kysymykset saattoivat venyä pitkiksi, jolloin huomattiin, että lapsi ei välttämättä ymmärtänyt kysymystä oikein, jolloin sitä kysyttiin uudelleen yksinkertaisemmin vastauksen luotettavuuden takaamiseksi. Lapsille vieras haastattelija on voinut vaikuttaa myös siihen, että lapset uskaltautuivat kertomaan myös kehittämisenkohteista, joita olisi voinut olla haastavampaa mainita tutulle haastattelijalle. Toisaalta haastattelutilanne vieraan haastattelijan kanssa kahdestaan olisi voinut olla pelottavakin lasten mielestä, mutta tätä pyrittiin välttämällä yhdellä tutustumiskäynnillä etukäteen ennen haastatteluja.

Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta olisi hyvä arvioida, vaikka reabiliteetin ja validiteetin käsitteet eivät suoraan kvalitatiiviseen tutkimukseen sovellu. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta lisää tarkka kuvaus tutkimuksen kaikista vaiheista. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 226.) Tutkimuksen toteutus on pyritty kuvaamaan aiemmin mahdollisimman tarkasti. Tutkimusprosessi alkoi keväällä 2017 ja jatkui kesän yli, kunnes tutkimussuunnitelma valmistui. Se hyväksyttiin elokuussa 2017, jonka jälkeen haettiin tutkimuslupaa Jyväskylän kaupungilta. Tutkimuslupa myönnettiin syyskuussa 2017, jonka jälkeen otettiin yhteyttä päiväkodinjohtajiin, jotka olivat vastuussa kerhojen toiminnasta. Kerhojen henkilökuntaan saatiin nopeasti yhteys ja tutkimuslupalomakkeet sekä haastattelut saatiin toteutettua saman kuun aikana. Haastatteluja alettiin litteroida ja analysoida heti niiden toteutuksen jälkeen ja tutkimustulosten analysointi jatkui loka-marraskuun ajan. Lupa piirustusten käyttöön kysyttiin kirjallisesti marraskuussa 2017.

Lähteet

- Alasuutari, M. 2005. Mikä rakentaa vuorovaikutusta lapsen haastattelussa? Julkaisussa Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Alila, K. & Portell, T. 2008. Leikkitoiminnasta avoimeen varhaiskasvatukseen. Avointen varhaiskasvatuspalvelujen nykytila ja kehittämistarpeet 2007. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2008:14. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Heinonen, H. & Kuikka, M. 2013. Lapsen oikeuksien toteutuminen nyky-yhteiskunnassa. Julkaisussa Pienten piirissä – Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Helavirta, S. 2007. Lasten tutkimushaastattelu. Metodologista hermistymistä, joustoa ja tasapainottelua. Yhteiskuntapolitiikka 72 : 6. Helsinki: Stakes. Viitattu 21.8.2017. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201209117416>
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. p. Helsinki: Tammi.
- Janhunen, M. & Lempinen, L. 2016. Lasten osallisuuden toteutuminen mikkililäisen päiväkodin arjessa. Opinnäytetyö. Mikkelin Ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Viitattu 1.11.2017. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2016093014704>
- Järvinen, K. & Mikkola, P. 2015. Oletko sä meidän kaa? Näkökulmia osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen varhaiskasvatuksessa. Pedatieto Oy.
- Karhila, H. 2016. Lasten ja vanhempien osallisuus päiväkodin kontekstissa. Kokemuksia ja kehittämishaasteita. Opinnäytetyö, ylempi AMK. Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala, sosiaalialan koulutusohjelma, ylempi AMK, perheiden hyvinvoinnin ja osallisuuden edistäminen. Viitattu 3.11.2017. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201605137711>
- Karlsson, L. 2012a. Lapset toimivat – aikuiset valistavat: lasten kertomuksia syömisestä. Julkaisussa Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan. 2.p. Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Karlsson, L. 2012b. Lapsinäkökulmaisen tutkimuksen ja toiminnan polulla. Julkaisussa Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan. 2.p. Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Karlsson, L. 2005. Osallisuus yhdessä lasten kanssa. Julkaisussa Yhdessä lasten kanssa – Seikkailu osallisuuteen. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Viitattu 30.10.2017 https://www.edu.helsinki.fi/lapsetkertovat/Julkaisut/Stenius_Karlsson_Yhdessalastenkanssa.pdf
- Kirby, P. Lanyon, C. Cronin, K. & Sinclair R. 2003. Building a culture of participation. Involving children and young people in policy, service planning, delivery and evaluation. National Children's bureau. Department for education and skills.

https://www.unicef.org/adolescence/cypguide/files/Building_a_culture_of_participation.pdf

Koivula, M. 2010. Lasten yhteisöllisyys ja yhteisöllinen oppiminen päiväkodissa. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä studies in education, psychology and social research 390. Viitattu 26.10.2017. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-3892-5>

Koivula, M. 2013. Yhteisöllisyyden rakentuminen päiväkodin arjessa. Julkaisussa Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus.

Leinonen, J. 2014. Pedagogisia näkökulmia lasten osallisuuden tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Julkaisussa Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa. Tampere: Suomen varhaiskasvatus ry.

Leinonen, J., Ojala, M. & Venninen, T. 2010. ”Parasta on, kun yhteinen kokemus siirtyy jaetuksi iloksi” - Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Socca – Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. Työpapereita 2010:3. Viitattu 22.10.2017. http://www.socca.fi/files/627/Yhteinen_kokeminen_jaetuksi_iloksi_lapsen_osallisuus_paaikaupunkiseudun_paivakodeissa_2010.pdf

Lipponen, L., Kumpulainen, K. & Hilppö, J. 2013. Haluan, voin ja osaan: Lasten toimijuuden rakentuminen päiväkodissa. Julkaisussa Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.

Marjanen, P., Ahonen, J. & Majoinen, L. 2013. Vertaissuhteet ja yhteisöllisyys. Julkaisussa Pienten piirissä – Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus.

Mikä on lasten oikeuksien sopimus. N.d. Lapsen oikeudet. Suomen Unicef. Viitattu 25.8.2017. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/mika-on-lapsen-oikeuksien-sopimus/>

Mykrä, P. 2014. Osallisuutta raha-automaattivavustuksilla. Julkaisussa Osallisuuden jäljillä. Saarijärvi: Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry. Viitattu 27.10.2017. <http://www.pksotu.fi/pksotu/wp-content/uploads/2016/06/oSallisuuden-j%C3%A4ljill%C3%A4-verkkoversio-pakattuna-16052014.pdf>

Piironen, T. 2007. Ohjaajan opas lasten osallistavien ryhmien ohjaamiseen. Kuunnelkaa meitä – lasten osallisuushanke 2006-2007. Viitattu 25.8.2017. <https://nuorisoseurat.fi/wp-content/uploads/2016/12/mun-vuoro-osallisuusopas.pdf>

Rouvinen-Wilenius, P. 2014. Kohti osallisuutta – mikä estää, mikä mahdollistaa. Julkaisussa Osallisuuden jäljillä. Saarijärvi: Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry. Viitattu 27.10.2017. <http://www.pksotu.fi/pksotu/wp-content/uploads/2016/06/oSallisuuden-j%C3%A4ljill%C3%A4-verkkoversio-pakattuna-16052014.pdf>

Rusanen, S., Kuusela, M., Rintakorpi, K. & Torkki, K. 2014. Musta tuntuu punaiselta. Kuvataiteellinen toiminta varhaisiässä. Helsinki: Lasten keskus.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV – menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 22.10.2017.
<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>

Shier, H. 2001. Pathways to participation: Openings, Opportunities and Obligations. Children & Society. Volume 15. Viitattu 23.10.2017.
http://ipkl.gu.se/digitalAssets/1429/1429848_shier2001.pdf

Särkelä-Kukko, M. 2014. Osallisuuden eriarvoisuus ja eriarvoistuminen. Julkaisussa Osallisuuden jäljillä. Saarijärvi: Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry. Viitattu 27.10.2017. <http://www.pksotu.fi/pksotu/wp-content/uploads/2016/06/osallisuuden-j%C3%A4ljill%C3%A4-verkkoversio-pakattuna-16052014.pdf>

Turja, L. 2011. Lapset osallisina – Kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. Varhaiskasvatus tänään. Suomen varhaiskasvatus ry:n verkkolehti.
<http://ecef.org/wp-content/uploads/2014/03/2011-3-Turja.pdf>

Varhaiskasvatuksen kerhotoiminta. Jyväskylän kaupunki. Päivähoito ja esiopetus. Viitattu 25.7.2017. <http://www.jyvaskyla.fi/paivahoito/kerhot>

Varhaiskasvatuslaki 36/1973. Annettu 18.1.1973. Viim. muutos 16.8.2017. Viitattu 25.8.2017. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2016. Määräykset ja ohjeet 2016:17. Helsinki: Opetushallitus. Viitattu 13.8.2017.
http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf

YK:n lasten oikeuksien komitea. 2009. Yleiskommentti nro 12. Lapsen oikeus tulla kuulluksi. Suomenkielinen käännös: Lapsi-asiavaltuutettu. 2014. Viitattu 25.8.2017.
http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/CRC_C_GC_12_julkaisu.pdf

YK:n yleissopimus lasten oikeuksista. N.d. Suomen Unicef. Viitattu 25.8.2017.
https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

Liitteet

Liite 1. Tutkimushaastattelurunko ja apukysymykset

Miltä tuntui tulla kerhoon tänään? Onko sinulla hyvä olla kerhossa?

Osallisuus arjessa

Mitä teet ulkona kerhossa? Saatko päättää itse, mitä leikit? Kenen kanssa leikit?

Saako kaikilla leluilla/välineillä leikkiä?

Kuka siivoaa lelut?

Kuka päättää milloin lähdetään sisälle/ulos?

Riisutko itse omat vaatteet pois?

Mitä leikit kerhossa? Mikä on paras leikki kerhossa?

Kenen kanssa leikit? Saatko itse päättää, kenen kanssa leikit vai päättääkö aikuinen? Auttaako aikuiset leikissä?

Saako kaikilla leluilla leikkiä? Mitä teet, jos haluat leikkiä jollain tietyllä tavaralla?

Miten leikki loppuu? Saako leikkiä jatkaa jos se jää kesken?

Minkälaista tekemistä aikuiset järjestää teille?

Tykkäätkö osallistua niihin?

Kuunteleeko aikuiset teidän toiveita/Saatko toivoa leikkejä tuokiolla, mitä voisitte leikkiä? Onko sinun toive joskus toteutunut?

Mistä aikuiset tietää, mistä jutuista sinä tykkäät?

Saako lapset päättää, mitä tuokiolla leikitään? Tehdäänkö kerhossa sellaisia juttuja, mitä lapset haluavat?

Onko leikkeihin pakko osallistua? Kysyykö aikuiset, miltä leikki tuntui?

Onko kerhossa syötävä välipalaa? Saatko itse ottaa välipalan vai antaa aikuinen?

Mitä teet, jos et tykkää jostakin ruoasta?

Mitä teet, kun olet syönyt välipalan?

Saako lapset ehdottaa, mitä välipalaa voisi olla?

Osallisuus sosiaalisissa suhteissa

Onko sinulla kavereita kerhossa? Onko niiden kanssa mukava/hyvä olla?

Tykkääkö kaverit olla sinun kanssa/kerhossa?

Kuunteleeko kaverit, mitä asiaa sinulla on?

Tunnetko kerhon kaikki lapset? Oletteko tehnyt jotain yhdessä kaikkien lasten kanssa? Haluaisitko?

Onko aikuiset kivoja täällä kerhossa? Mitä juttuja niille voi kertoa? Miten aikuiset huolehtii lapsista kerhossa?

Onko aikuiset iloisia kerhossa? Kuunteleeko aikuiset, jos sinulla on jotain asiaa? Onko aikuiset kiinnostuneita siitä, mitä asiaa sinulla on?

Suunnitteletteko te aikuisten kanssa yhdessä jotain tekemistä kerhoon? Mitä aikuiset voisivat tehdä erilailla?

Lapsen oma tunnekokemus osallisuudesta

Kertoisitko jostakin kivasta hetkestä, mikä kerhossa on ollut? Onko kerhossa oleminen sinulle tärkeää?

Tunnetko olevasti iloinen/innostunut kerhossa? Milloin/Miksi?

Liite 2. Tutkimuslupalomake

Hei lapsen huoltaja!

Opiskelen sosionomiksi Jyväskylän Ammattikorkeakoulussa ja teen opinnäytetyötäni lapsesi kerhossa, aiheenani lasten osallisuuden kokemukset varhaiskasvatuksen kerhotoiminnassa. Aikomuksenani on haastatella 4-6 vuotiaita lapsia työtäni varten ja kysyisinkin nyt suostumustanne lapsesi haastatteluun.

Haastattelussa pyrin selvittämään, millaisia kokemuksia ja näkemyksiä lapsellanne on omasta osallisuudestaan kerhoryhmässä. Haastattelun kysymykset liittyvät kerhon toimintaan ja siellä toimimiseen; lapsen omiin kokemuksiin, vaikuttamisen mahdollisuuksiin ja sosiaalisiin suhteisiin kerhossa.

Haastattelun tukena käytetään myös piirtämistä. Haastattelut nauhoitetaan tulosten analysointia varten, jonka jälkeen ne hävitetään, eikä niitä tulla käyttämään muuhun tarkoitukseen. Tulokset analysoidaan niin, ettei lapsen henkilöllisyys ole tunnistettavissa. Mahdollisia piirustuksia voidaan käyttää analysoinnin tukena, mutta niitä ei julkaista työssäni ilman erillistä lupaa. Haastatteluja toteutetaan tulevilla viikoilla kerhon aikana ja myös lapsesi oma suostumus osallistua varmistetaan vielä haastattelun alussa.

Ilmoittakaa, saako lapsenne osallistua haastatteluun rastittamalla haluamanne kohta ja palauttakaa lomake seuraavana kerhokertana. Jos haastattelusta heräsi kysymyksiä, voitte olla yhteydessä sähköpostitse osoitteeseen H8519@student.jamk.fi. Kiitos yhteistyöstänne!

Terveisin, Jenna Heinonen

Lapsen nimi: _____

Lapsi saa osallistua haastatteluun

☐

Lapsi ei saa osallistua haastatteluun

☐

Huoltajan allekirjoitus: _____